

УЛОГА СКОПА И ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ СТАРОЕНГЛЕСКОГ ЕПА *БЕОВУЛФ*

У раду се испитује начин на који се епска поезија употребљавала у периоду пре и током конституисања нације на тлу Велике Британије. Улога скопа, староенглеског певача, посматра се кроз призму чувара традиције који певајући песме даје легитимитет успостављању родослова краљева који сежу све до митских почетака и паганских богова. Посебна пажња посвећена је начину на који се хришћанство уводи у један тако затворен систем какав је био херојски кодекс германских племена и како се постепено врши пречишћавање паганских основа тако да се у постојећи тлоцрт уписују нове вредности. Указано је да се родослов са почетка *Беовулфа* може интерпретирати у кључу староенглеских генеалогичких датума (IX, X и XII век) у којима се на зачељу појављују четврти Нојев син, али и Адам и Христ, те је могуће да је еп сачуван од заборавља управо јер се могао употребити као основа за грађење нације у каснијем читању, али не и у изворној изведби. Такође се наводи пример сличне ситуације на тлу племенске Црне Горе и настојања да се у доба владавине Петра II Петровића Његоша створи јединствена држава.

Кључне речи: традиција, епска поезија, хришћанство, краљевски родослови, стварање нације.

Политички процеси који су постојали на тлу Велике Британије у периоду од VI до X века били су изразито комплексни. У тренутку када се Германи досељавају на ово тло након повлачења римских легија које је претходило распаду Римског царства (410. године нове ере), примарно становништво чинили су Келти који су већ били покрштени. Међутим, након насељавања Германа, било је

* danijelamitrovic.16@gmail.com

потребно поново извршити христијанизацију, што је и учињено у VI веку (в. Kovačević i dr. 1979: 10–14). Ипак, како је новонасељено становништво било изузетно ратоборно, било је важно прилагодити оно што је постојало у паганским оквирима хришћанској доктрини, али и указати на важност истинске привржености новој вери, која је морала бити једнака оној која је постојала у дотадашњем многобоштву (в. Bede 1999).

Германска племена имала су изразито уређен систем функционисања, улога краља, племића и ратника¹ била је јасно дефинисана, лојалност се пружала краљу и породици, а своје место у том уређењу имали су и скопови као дворски певачи,² али и поезија коју су стварали.

У раним друштвима песник је одређен као чувар сећања племена. Онај ко увреди песника чини то на сопствену штету; јер баш као што је краљ давалац материјалних поклона, песник је давалац нематеријалне вредности на коју певач *Беовулфа* упућује користећи различите термине *lof*, *dom*, *mærdō*, *tir*, *blæd*, *þrym*, *weorðmynd* и *woroldar* чије је основно значење у свим случајевима „слава” или „углед”.³ (Niles 1998: 150)

У тај јасно уцртани систем хришћанство је требало да угради сопствене вредности како би могло бити прихваћено, те је оно што је постојало као општа пракса било прилагођавано. Међутим, управо је хришћанство понудило шири оквир за стварање једног, англосаксонског народа, као конгломерата сачињеног од различитих германских, али и старијих народа који су насељавали британско тло у периоду који је претходио доласку Германа. Улога епике као маркера националног идентитета, али и чувара старије традиције која се негује упркос промењеним географским оквирима била је веома истакнута.

Једно од великих питања у англосаксонској критици јесте чији је заправо староенглески еп *Беовулф*. Иако је текст записан

¹ Уп. Dumézil 1970.

² „Будући да је културни ниво народа био прилично уједначен, сви слојеви друштва, од краља до себра, радо су слушали казивање народног певача. Штавише, краљеви и великаши издржавали су професионалне певаче (*scop*) који су recitovali junačke pesme i sastavljali nove. Često su i neprofesionalni pevači znali lepo bugariti. U ovoj umetnosti uživali su i kaluđeri, samo su se oni brinuli da tradicionalnu narodnu epiku prilagode religioznim sadržajima” (Kovačević i dr. 1979: 16).

³ Уколико није другачије назначено, преводи у тексту дело су ауторке.

и највероватније испеван на тлу Британије (в. нпр. Fulk 1992: 390; Sorrell 1992: 38–39; Frank 1997; Kiernan 1997: 298; Niles 1999: 140; Niles 2015: 16; Scragg 2013: 53; Neidorf 2017: 1; Neidorf et al. 2019), он говори о германским легендама и митовима, о династији Скилдинга која се везује за обале Данске, Геатима и Швеђанима, о њиховим ратовима за превласт, а све кроз призму борби легендарног јунака који се бори са натприродним бићима. Ипак, испеван је на староенглеском језику, највероватније на дијалекту који се везује за државу Мерсију⁴ (Mercia), једну од шест држава на тлу тадашње Енглеске (в. Neidorf 2017: 47). Водећи се идејом да простор припада оном народу чије се песме певају и обичаји поштују (в. Илић 2024: 68), могло би се закључити да је сасвим основано то што су *Беовулфа* посматрали и изучавали као германски еп током XIX и почетком XX века (в. нпр. De Vries 1963; Lincoln 2000). Ипак, оно што је сачувано у епу, уз адекватну и опрезну интерпретацију, може одати једну знатно сложенију причу у којој историја можда има и свој сасвим очекивани ток.

Важност епике се, између осталог, огледа и у томе што кроз свој кредибилитет преносника истине (в. Путилов 1985: 91–92; Самарџија 2000: 49–50; Ђорђевић Белић 2012: 296; уп. Детелић 1996: 31) даје потврду за изворно право неке династије на власт.

Herojska poezija vodi poreklo od starogermanske usmene epike, o čijem su postojanju sačuvana svedočanstva u delima rimskih pisaca. Starogermanska poezija veličala je ratničke podvige istaknutih vojskovođa i bila je visoko cenjena među slavoljubivim ratnicima, jer je narodni pevač čuvaо uspomenu na njihove podvige za buduća pokolenja. Pored toga, junačka pesma imala je zadatak da bodri ratnike uочи boja. A pošto nisu imali pisane istorije, Germani su junačke pesme smatrali svojom hronikom koju su predavali s pokolenja na pokolenje. (Kovačević i dr. 1979: 15)

У германском комитатусу велики ратник могао је да постане краљ, о великим подвизима се пева у епским песмама којима се велича јунак неретко повезивањем са легендарним херојима и боговима који су сличне подвиге изводили у митским временима (па се тако Беовулф пореди са митским змајеборцем Сигемундом),

⁴ О покушајима да се радња *Беовулфа* веже за историјске личности ове државе видети у: Bond 1943.

а онда се преко митских паралела изводи веза врховних богова са појединачним краљевима. Староенглески скоп приказан је у *Беовулфу* на три места директно и на једном индиректно кроз речи насловног јунака,⁵ али сваки пут говори о важним моментима како за живот људи уопште тако и о прекретницама или страшним примерима појединих краљева.

	ƿær wæs hearpan swēg,
swutol sang scopes.	Sægde sē þe cūþe
frumsceaft fīra	feorran recċan,
cwæð þæt se ælmihtiga	eorðan worhte,
wlitebeorhtne wang,	swā wæter bebūgeð,
ġesette sigehrēþig	sunnan ond mōnan,
lēoman tō lēohte	landbūendum,
ond ġefrætwade	foldan scēatas
leomum ond lēafum,	līf ēac ġesceōp
cynna ġehwylcum	þāra ðe cwide hwyrfaþ.

(*Beowulf*, 89–98)

[Чуо се звук харфе, јасна песма скопа. Он који је знао да казује стару причу о постању људског рода, говорио је да је свемогући створио земљу, прелепо поље окружено водом, поставио победоносно сунце и месец, светлост за становнике земље и украсио површину земље гранама и лишћем, а такође је и живот дао сваком бићу које се креће унаоколо.]⁶

ƿā wæs Ġeatmæcgum	geador ætsomne
on bēorsele	benc ġerȳmed;
þær swiðferhþe	sittan ēodon,

⁵ ƿær wæs ġidd ond glēo; gomela Scylding,
felafricgende feoran rehte;
hwīlum hildedēor hearpan wyne,
gome(n)wudu grētte, hwīlum ġyd āwræc
sōð ond sārlic, hwīlum syllic spell
rehte æfter rihte rūmheort cyning...
(*Beowulf*, 2105–2110)

[Било је песме и забаве; остарели Скилдинг који је пуно знао говорио је о старим временима; понекад би храбри ратник дотицао дрво за песму, радост харфе, понекад би говорио истините приче, истините и тужне, понекад би необичне приче праведно причао, краљ племенитог срца...]

⁶ Превод стихова са староенглеског изворника (Fulk et al. 2008) дело је ауторке текста, а настао је уз консултовање постојећих превода на савременом енглеском (Liuzza 2013) и српском језику (Kovačević 1982).

þrȳðum dealle.	Þegn nytte behēold,
sē þe on handa bær	hroden ealowæge,
scencte scīr wered.	Scōp hwīlum sang
hādor on Heorote.	Þær wæs hæleða drēam,
duguð unlȳtel	Dena ond Wedera.

(*Beowulf*, 491–498)

[Онда је за Геате све заједно клупа рашчишћена у пивској дворани; одлучни људи отишли су да седну тамо, поносни у својој снази. Један тан је испунио своју дужност, донео је у рукама украшене пехаре, наточио бистро, слатко пиће. Скоп је поново певао, јаснога гласа у Хеороту. Ратници су уживали, немала група Данаца и Геата.]

	Hwīlum cyninges þegn,
Guma gīlphlæden,	gīdda gemyndig,
sē ðe eal fela	ealdgeseġena
worn gēmunde,	word oþer fand
sōðe gēbunden;	secg eft ongan
sīð Bēowulfes	snyttrum styrian
ond on spēd wrecan	spel ġerāde,
wordum wrixlan;	wēlhwylic ġecwæð
þæt hē fram Sīgemunde[s]	secgan hȳrde
ellendædum,	uncūþes fela...

(*Beowulf*, 867–876)

[Понекад би краљев тан, човек опскрбљен величанственим речима, који је знао песме и сећао се многих ствари, многих старих прича, пронашао друге речи истински повезане; човек је почео да говори изнова о Беовулфовом подвигу са вештином и да зналачки прича прикладну причу, плете речи; рекао је све што је чуо да се говорило о Сигемундовим подвизима, многим незнатим...]

Ипак, на почетку епа, певач *Беовулфа* говори о династији Скилдинга, о зачетнику, легендарном Скилду Скефингу чије је порекло непознато јер је пронађен као нахоче.

Hwæt, wē Gār-Dena	in ġeārdagum,
þēodcýninga	þrym ġefrūnon,
hū ðā æþelingas	ellen fremedon.
Oft Scyld Scēfing	sceaþena þrēatum,
monegum mæġþum	meodoseotla oftēah,

eġsode eorl[as], syððan ærest wearð
 fēasceaft funden. Hē þæs frōfre ġebād:
 weox under wolcnum, weorðmyndum þāh,
 oð þæt hum æghwylc þāra ymbsittendra
 ofer hronrāde hȳran scolde,
 gomban ġyldan. Þæt wæs gōd cyning.
 (*Beowulf*, 1–11)

[Почујте, чули смо о моћи Копљоноша Данаца у давним данима, краљева људи, како су ти племићи чинили храбра дела. Често је Скилд Скефинг лишавао клупа медовине трупе непријатеља многих нација, престашивао ерлове, од времена када је као напуштено дете пронађен. Доживео је да за то добије утеху: растао је под облацима, уживао у частима, све док сви суседни народи преко стазе китова нису морали да му се покоре, плаћају данак. Био је то добар краљ.]

Иако се уклапа и у оквире обрасца приче о змајевитом јунаку по елементу несигурности у вези са пореклом,⁷ а самим тим и један старији начин поимања и објашњавања света (в. Eliade 1959: 39–46; Мелетински 2009: 33; Nagler 2020: 131–166), овај детаљ такође оставља и могућност једне шире интерпретације – уколико је порекло непознато, оно се може приписати било коме, а у овом случају се у имену крије детаљ који је у хришћанском наслојавању овог епа могао бити веома zgodно употребљен.

Англосаксонске краљевске генеалогije нису бројне,⁸ али могу се посматрати као нешто поузданији реликт једног времена, макар у погледу општих тенденција. У онима које датирају из старијих времена, с краја VIII и почетка IX века, генеалошка нит једне династије води преко славних краљева и ратника све до Водена, тј. Одина, а у Ненијевој *Историји Британа* (Nennius, *Historia Brittonum*) чак се истиче да је последњи у низу био син бога, али не хришћанског Бога, него паганског идола у којег су веровали (Fulk et al. 2008: 292–293). Крег Дејвис (Davis 1992: 24) напомиње да германски богови који су били важни за генезу родослова краљева нису ни брзо ни лако нестали из свести Германа, те да је тај процес трајао и да је управо Воден, као бог рата, временом почео да постаје „секуларна легенда”, па се последично помера ка средини

⁷ О овом обрасцу и типу јунака више видети нпр. у: De Vries 1963; Dumézil 1970; Toporov 1980; Toporov 1986; Eliade 1991; Детељић 1992; Lord 1995; Watkins 1995; Rauer 2000; Лома 2002; Катић 2008; Самарџија 2008; Радуловић 2011; Митровић 2022.

⁸ Преглед свих генеалогija дат је у: Fulk et al. 2008: 291–293.

генеалошке лозе, али је веома доследно чуван у том низу. Дакле, краљ своје устоличење на трону правда божанским пореклом које му то право и обезбеђује, а певач у епској песми даје легитимитет таквом начину устоличења. Како ово свакако није усамљена пракса утврђивања права неке династије на власт (сетимо се само египатских фараона), потребно је истаћи да је механизам на који се појединци који се устоличавају на власти заправо позивају почива на вери у традицију као чувару онога што је за једну заједницу важно и што је заједницом чини.

Tradicija podrazumeva kontinuirani proces prenošenja sadržaja koji bira i iznova tumači svaka nova generacija aktivnih primalaca. Tu kontinuitet nije „mehanički“, već je rezultat vrednosno orijentisane aktivnosti, kako bi to rekao Veber. U tom smislu, tradicija nudi skup veoma moćnih simbola koje grupe s raznolikim pa čak i međusobno suprotstavljenim interesima mogu da instrumentalizuju. Stvarajući simboličku vezu između a) političkog aktera, b) prošlosti grupe koja se po pravilu zamišlja kao „sveta“ i „slavna“ i c) osećaja identiteta grupe, tradicija funkcioniše kao koristan medijum legitimizacije stvarnih ili fiktivnih namera političkih aktera. (Naumović 2009: 14)

Ланац који се успоставља између прошлости, појединца и колективног идентитета једне групе представља погодну основу за (зло)употребу, јер је у традицији кодирано значење, али не и сама интерпретација (Исто: 14), а како је германски херојски кодекс подразумевао да ратник који се веома истиче у боју може постати краљ, сасвим основани претенденти на престо могли су бити проглашени непогоднима, док би новокрунисани своју генеалогiju успоставио на исти начин на који су то чинили краљеви пре њега (в. Davis 1992: 32–33).⁹

Наведени коментар из *Историје Брита* импулс је који представља следећи корак у успостављању везе између хришћанства и паганства – на основама које је оставила традиција

⁹ Можда није згорег поменути да је ова традиција настављена и доста касније, потенцијално пружајући свој крак све до садашњег тренутка и то не само у контексту енглеске историје. Вилијам Шекспир је у својим драмама пружао легитимитет династији Тјудора, владајућој династији која је у том тренутку обезбеђивала финансијску стабилност позоришта, демонизујући династију Јорка, а један од најпознатијих примера је драма *Ричард III*. Могло би се претпоставити да је усмена књижевност у наслеђе оставила механизам којим се, у новим околностима, бард са пером у руци и даље служи на исти начин.

повезивања краљева са божанствима, а за које је потпору пружала епска традиција певања на дворовима, изникла је спона која је обезбедила улазак хришћанства у паганске оквире. У млађим генеалогима из касног IX, X, али и XII века Скефинг се наводи као изворни предак краљева, али се уз његово име наводи да је он Нојев син, четврти, рођен на Нојевој барци (Davis 1992: 30), а преко њега генеалогја води све до Адама и Христа. Дакле, у имену претка данске династије крије се први хришћански импулс, који се на први поглед не може детектовати. У том смислу, сви каснији коментари, који извесно представљају ограду христијанизованог певача који користи традиционални канал, али да пренесе модификовану поруку,¹⁰ не треба да изненађују јер се говоре у односу на оно што је представљало срамни, али у исто време и неопходни пагански тренутак. Певањем песама на начин на који су то чинили у постојбини, христијанизовани Германи указују на своје изворно порекло иако се налазе на новој територији, али се у новим околностима прилагођавају и мењају оно што је било неопходно да би се у те нове оквире уклопили.

Важност модификоване поруке, али и става певача који се ограђује од паганске основе у први план ставља и Ленард Најдорф (Leonard Neidorf) у својој студији о певачу *Беовулфа* (*The Art and Thought of the Beowulf Poet*, 2023), иако он заправо читав еп посматра као изразито „нетрадиционалан” истичући да су примери ситуација у које певач ставља јунаке епа потпуно супротни германској традицији. Германска традиција, каже Најдорф,

¹⁰ Коментари попут оног да су људи о којима пева пагани који су веровали у богове и њима приносили жртве:

Hwīlum hīc gehēton	æt hærgtrafum
wīgweorþunga,	wordum bædon
þæt him gāstbona	gēoce gefremede
wið þēodþrēaum.	Swylc wæs þēaw hyra,
hæþenra hyht...	

(*Beowulf*, 175–179)

[Понекад би приносили жртве у паганским храмовима, у молитвама тражили да им убица душе (тј. ђаво) помогне у борби против несреће њиховог народа. Такав је био њихов обичај, утеха неверника...]

Ипак, не треба губити из вида чињеницу да је „Бог”, на кога се реферише на различите начине, у епу доследно писан малим словом, али и да је могуће да је та вишезначност искоришћена за каснију интерпретацију која се односи на хришћанског бога (в. Robinson 1985: 35).

представља ликове у ситуацијама које су проблемске, те да у њима они бирају између два зла и да тај избор њих чини лошима, а то је управо оно што певач *Беовулфа* избегава – он интенционално уклања оне елементе који представљају срамну претхришћанску основу и истиче оне који показују најбоље од паганског времена, што може да представља основу за преобраћење у хришћанство. Надаље, наводи да је Беовулф окружен негативним примерима, а да је он заправо јунак којег ствара преобраћени хришћанин и да зато увек исправно поступа. Нажалост, морали бисмо нагласити да се такав став заправо коси са идејом усмене књижевности уколико се укључи претпоставка да је *Беовулф* заправо дело које је изворно било усмено изведено (в. Лекић 2024). Усмена књижевност као медијум подразумева преношење важних истина и сазнања за све чланове заједнице, а подучава управо дајући негативне примере који бивају санкционисани (нпр. пример певања кроз гору у српској епској поезији) и позитивне који бивају награђени (нпр. оданост господару). Беовулф као протагониста епа у усменој поезији не може представљати изузетак од традиције, он заправо мора бити изузетни јунак како би био протагониста херојске усмене песме (зато му се и додељује епитет „најбољи”¹¹, у складу са широм, индоевропском традицијом). У том смислу, каснији записивачи могли су да припишу и допишу оне детаље који су били неопходни да би се еп уклопио у хришћанску потку, али сматрамо да би било изразито погрешно тврдити да је Беовулф као јунак продукт једног новог времена које је већ начинило отклон од паганске традиције.

Међутим, ваљало би овде додати још један коментар. Временска удаљеност учинила је немогућим да се поуздано тврди на који је начин скоп заправо певао. Прикази који су сачувани и неколико записа о певачу Кедмону,¹² као и приче о певачким способностима краља Алфреда¹³ не могу се узети као необориви докази. За нас је суштинска непознаница да ли је и како певач певао на староенглеском двору; неколико описа који постоје у *Беовулфу*, али и у песми *Budcum*¹⁴ (*Widsith*) представљају тек назнаке о томе које

¹¹ Више о важности овог епитета видети у: Nagy 1986; Watkins 1995: 483–487; Лекић 2024.

¹² Детаље приче о певачу Кедмону, који је преко ноћи библијске текстове које су му монаси читали претварао у епске песме по угледу на постојећи репертоар, видети у: Magoun 1955.

¹³ Детаљније о овоме видети у: O'Brien O'Keeffe 2011.

¹⁴ Каталогска, фрагментарна песма која говори о многим од јунака који се помињу и у *Беовулфу*, а Видсит је, заправо, путујући певач.

је теме имао и када је певао. Могло би се рећи да је изворни начин успостављања везе са божанствима и са старијом традицијом, али да отклони хришћанских преобраћеника могу бити последица или скривене / мање скривене агенде или траг који је преписивач/ записивач оставио. Традиционални певач могао је и прилагодити своје певање новом тренутку – како то заговара Џон Најлс (Niles 1998: 159) говорећи о поезији као друштвеној пракси – али су обрасци које је користио откривали припадност једном старијем слоју који је знатно мање подложен изменама.

Моменат постојања скривене агенде такође је у случају овог епа окупирао пажњу истраживача од краја XX века па све до данашњег дана. Једна од последњих студија на ту тему објављена је 2020. године, а у њој Френсис Линган (Francis Leneghan) испитује начин на који је приказана династичка борба у *Беовулфу*. Он закључује да прикази различитих династија, односно њихових кључних актера у различитим тренуцима, симболички представљају младост, зрелост и старост једне династије, те да се у њима крију библијске Књиге краљева – „краљеви у *Беовулфу*, баш као и њихови старозаветни пандани, приказани су као несавршени претходници хришћанских краљева песникових дана” (Leneghan 2020: 221). Сложили се са предложеном идејом или не, овакво читање нуди још једну потврду тога да је хришћански уплив био веома изражен у случају сачуваног староенглеског епа, а сматра се да је то и један од разлога зашто је сачуван у рукопису *Котон Вителијус А.хв* (*Cotton Vitellius A.xv*) међу осталим текстовима који имају искључиво хришћанску симболику.

Малобројне сачуване епске песме такође говоре о германским временима, а како су неке од њих фрагментарне, видимо само делове одјека некадашње велике традиције. Ипак, та традиција била је линија која је делила Келте и друге староседелачке народе од Германа, али и ратоборне Германе међу собом, који су се доселили крајем V века на тло Британије и који су загосподарили овим простором управо захваљујући својој ратоборности. Ленард Најдорф (Neidorf 2018) заговара став да је *Беовулф* пренационални, германски еп, који истиче важност и примат германских народа над осталима који то нису, не издвајајући ниједан од појединачних народа као доминантан, тј. истичући њихову једнаку припадност једном кровном народу.

Међутим, иако је испеван у времену које је претходило уједињењу и грађењу јединствене, англосаксонске нације, време када је *Беовулф* записан (крајем X, односно почетком XI века) одликовало се знатно другачијом климом која је подразумевала да се на заједничком простору морао пронаћи адекватан модел за суживот различитих народа без сталне потребе за ратовима и одбраном. Једна од претпоставки јесте да је у време краља Алфреда, који је владао од 871. до 886. године нове ере, изграђен англосаксонски заједнички идентитет на темељу германске основе, али у оквиру хришћанске уједињености. Развијајући ову идеју, Стивен Харис (Harris 2001) наводи да је у овом периоду на старонглески језик преведена *Црквена историја Англа* пречасног Биде (Beda Venerabilis, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*) и да се управо реинтерпретацијом Бидовог става да народ може конституисати и „етнички идентитет и хришћански идентитет” у преводу дошло до уједињења идејом да различити народи имају једну припадност у оквиру хришћанске вере, односно неке врсте савеза хришћанских земаља (*Christendom*). Германска традиција, као доминантна, истицала је националну припадност која није давала предност Англима, Сасима или Јутима, али их је делила и уздизала у односу на Келте и Латине које су називали „*wealh*” у значењу „странац”,¹⁵ али такође и „роб”, који је почео да се користи средином IX века да означи Британце насупрот Германима.¹⁶ Занимљиво је да су Словени, користећи исту реч, Власима назвали затечено староседелачко становништво на територији Балкана (Новаковић 1972: 85–96) обележавајући тако оне који су њима „страни”, с тим што Стојан Новаковић истиче да су тако називали пастире, а такође изводи и закључак да је могуће да су Германи на тај начин обележавали пастирско становништво Балкана (Новаковић 1972: 93). Међутим, Германи су заправо на тај начин обележавали не-Германе, оне који су другачији од њих и који говоре другим језиком, али је тачка сустицања заправо била једино у примљеном хришћанству. Увођењем хришћанских тонова у германску традицију она је прилагођена и указано је на заједничке корене који су омогућили успостављање једне нације сачињене од различитих народа. То би могао бити још један од разлога зашто

¹⁵ Доступно на: <https://www.etymonline.com/search?q=wealh>, приступљено 5. 12. 2024.

¹⁶ Доступно на: https://www.etymonline.com/word/slave#etymonline_v_23653, приступљено 5. 12. 2024.

је еп сачуван од заборав. Иако *Беовулф* у свом изворном облику није могао бити угаони камен англосаксонске националности јер је настао у ранијем периоду од саме идеје о националном јединству (Neidorf 2018: 850), интерпретација родослова могла је послужити као потврда да се и у старијим временима крије основа која јесте хришћанска, те је изворни предак лако могао бити дописан или учитан како би се њиме оправдало прихватање хришћанства и јединственог национа.

Дакле, на овом примеру у најбољем светлу можемо видети како диктат тренутка и политике може утицати на начин на који ће се текстови употребити како би се пренела порука што већем броју људи кроз канале који су им познати и којима верују. Диктат тренутка налагао је да краљеви успоставе мир, а мир се могао обезбедити само коначним уједињењем и заустављањем ратова и превирања која су била једнако бројна као и у *Беовулфу*. Епика је послужила као адекватно средство за испуњење тог циља јер се скопу веровало, он је певао „истинито”, плео речи тако да оне представљају варијанту оног истог, али је у овом случају варијанта подразумевала и важне допуне.

Пример веома сличне ситуације познат је и на нашим просторима у којима је јединство у песми обезбеђивало постојање народа иако је држава нестала. Међутим, још један пример се намеће као веома кореспондентан ситуацији која је описана у староенглеској епици. Наиме, Ненад Љубинковић (2000) у својој монографији *Пјеванија црногорска и херцеговачка (будимска и лајпцишка) Симе Милутиновића Сарајлије* говори управо у прилог томе да је диктат времена и политичке ситуације утицао на то да се записи Симе Милутиновића Сарајлије скрајну и да се примат да Његошевом *Огледалу српском* због потребе стварања једне нације, а не јачања појединачних брдских племена која су певала на исти начин о свом јунаштву, без обзира на то да ли је то одговарало актуелним политичким потребама или не. Занимљиво је да је поново песма послужила као валидна основа за утемељење националног, али и за уједињење, баш као што је то било и у случају староенглеске епике. Она је у оба случаја употребљена као врло моћно средство – епска песма својом дугом традицијом полагања на истинитост бива прихваћена међу припадницима који се са њом идентификују, али се у рукама вештих владалаца може искористити и тако да у

адекватном тренутку допринесе и циљевима на које изворно не претендује. У том смислу, питање позиције епског певача јесте питање које је уско скопчано са много комплекснијом сликом историјског тренутка у којем се налази. Ипак, чини се да, на основу ових веома базичних назнака, можемо рећи да је писана реч та која је можда више утицала на такву примену епске песме и да се иза веома конкретних агенди не крије усмена реч, него управо рука онога који ће кориговати, уподобити и објединити.

Цитирана литература

- Детелић, Мирјана. *Митски простор и епика*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 1992.
- Детелић, Мирјана. *Урок и невеста. Поетика епске формуле*. Београд, Крагујевац: Балканолошки институт САНУ, Универзитет у Крагујевцу, Центар за научна истраживања, 1996.
- Ђорђевић Белић, Смиљана. „Методологија теренског истраживања фолклора: текстуализација усмене епике”. у: Бошко Сувајџић (ур.). *Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2012: 277–310.
- Илић, Дејан. *Српске народне епске песме 'најстаријих' времена из Босне и Херцеговине у Етнографској збирци Архива САНУ*. Необјављена докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2024.
- Лекић, Данијела. *Нивои формулативности у српској и староенглеској епици. САНУ*. Необјављена докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2024.
- Лома, Александар. *Пракосово: словенски и индоевропски корени српске епике*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2002.
- Љубинковић, Ненад. *Пјеванија црногорска и херцеговачка (будимска и лајпцишка) Симе Милутиновића Сарајлије: прилог проучавању народне поезије Вуковог времена*. Београд: Рад, КПЗ Србије, 2000.
- Мелетински, Јелеазар М. *Увод у историјску поетику епа и романа*. Превела са руског Радмила Мечанин. Београд: Српска књижевна задруга, 2009.
- Митровић, Данијела. „Змајевити јунаци у српској и староенглеској епици”. *Књижевна историја*, год. 54, бр. 178 (2022): 221–241.
- Новаковић, Стојан. *Из српске историје*. Избор, редакција и предговор Радован Самарџић. Издање „Српска књижевност у сто књига”. Књ. 63. Нови Сад, Београд: Матица српска, Српска књижевна задруга, 1972.
- Путилов, Борис Николајевич. *Јуначки еп Црногораца*. Превео Добрило Аранитовић. Титоград: Универзитетска ријеч, Побједа, 1985.
- Радловић, Немања. „Дрво света. Проблем поетике једноставних облика на примеру једне формулне слике”. у: Мирјана Детелић, Снежана Самарџија (ур.). *Жива реч: зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2011: 535–550.

- Самарџија, Снежана. „Типови и улога коментара у усменој епизи“. у: Душан Иванић (ур.). *Коментар и приповедање: прилози поезици приповедања у српској књижевности*. Београд: Центар за научни рад, Филолошки факултет, 2000: 19–60.
- Самарџија, Снежана. *Биографије епских јунака*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008.
- Bede. *The Ecclesiastical History of the English People*. Edited by Judith McClure and Roger Collins. Oxford, New York: Oxford University Press, 1999.
- Bond, George. “Links between *Beowulf* and Mercian History”. *Studies in Philology*, October 1943. JSTOR. 27. 9. 2024.
- Davis, Craig R. “Cultural Assimilation in the Anglo-Saxon Royal Genealogies”. *Anglo-Saxon England*, 1992. JSTOR. 27. 9. 2024.
- De Vries, Jan. *Heroic Song and Heroic Legend*. Translated by B. J. Timmer. London. New York, Toronto: Oxford University Press, 1963.
- Dumézil, Georges. *The Destiny of the Warrior*. Translated by Alf Hiltebeitel. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1970.
- Elijade, Mirča. *Istorija verovanja i religijskih ideja I*. Prevela Biljana Lukić. Beograd: Prosveta, 1991.
- Eliade, Mircea. *Cosmos and History. The Myth of the Eternal Return*. Translated from French by Willard R. Trask. New York: Harper & Brothers, 1959.
- Frank, Roberta. “Scaldic Verse and the Date of *Beowulf*”. in: Colin Chase (ed.). *The Dating of Beowulf*. Toronto: University of Toronto Press, 1997: 123–140.
- Fulk, Robert D. *A History of Old English Meter*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1992.
- Harris, Stephen J. “The Alfredian ‘World History’ and Anglo-Saxon Identity”. *The Journal of English and Germanic Philology*, October 2001. JSTOR. 27. 9. 2024.
- Katičić, Radoslav. *Božanski boji. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb, Mošćenička Draga: Ibis grafika, Katedra Čakavskog sabora općine Mošćenička Draga, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008.
- Kiernan, Kevin S. “The Eleventh-Century Origin of *Beowulf* and the *Beowulf* Manuscript”. in: Colin Chase (ed.). *The Dating of Beowulf*. Toronto: University of Toronto Press, 1997: 9–22.
- Kovačević, Ivanka, Veselin Kostić, Draginja Pervaz i Marta Frajnd. *Engleska književnost (650–1700)*. Knjiga 1. Sarajevo: Svjetlost, 1979.
- Leneghan, Francis. *The Dynastic Drama of Beowulf*. Cambridge: D. S. Brewer, 2020.
- Lincoln, Bruce. *Theorizing Myth. Narrative, Ideology and Scholarship*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2000.
- Lord, Albert. *The Singer Resumes the Tale*. <<https://chs.harvard.edu/read/lord-albert-b-the-singer-resumes-the-tale>> 15. 9. 2023.
- Magoun, Francis P. “Bede’s Story of Cædman: The Case History of an Anglo-Saxon Oral Singer”. *Speculum*, January 1955. JSTOR. 15. 9. 2023.
- Nagler, Michael N. *Spontaneity and Tradition: A Study in the Oral Art of Homer*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 2020.
- Nagy, Gregory. *The Best of the Achaeans*. Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press, 1986.
- Naumović, Slobodan. *Upotreba tradicije u političkom i javnom životu Srbije na kraju dvadesetog i početkom dvadeset prvog veka*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, „Filip Višnjić“, 2009.

- Niles, John D. "Reconceiving *Beowulf*: Poetry as Social Praxis". *College English*, November 1998. JSTOR. 27. 9. 2024.
- Niles, John D. *Homo Narrans: The Poetics and Anthropology of Oral Literature*. Philadelphia: PENN, University of Philadelphia Press, 1999.
- Niles, John D. *The Idea of Anglo-Saxon England 1066–1901: Remembering, Forgetting, Deciphering, and Renewing the Past*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2015.
- Neidorf, Leonard. *The Transmission of Beowulf: Language, Culture and Scribal Behavior*. Ithaca: Cornell University Press, 2017.
- Neidorf, Leonard. "Beowulf as Pre-National Epic: Ethnocentrism in the Poem and its Criticism". *ELH*, Winter 2018. JSTOR. 27. 9. 2024.
- Neidorf et al. "Large-Scale Quantitative Profiling of the Old English Verse Translation". *Nature Human Behavior*, April 2019. Nature. 10. 1. 2024.
- Neidorf, Leonard. *The Art and Thought of the Beowulf Poet*. Ithaca: Cornell University Press, 2023.
- O'Brien O'Keeffe, Katherine. "Orality and Literacy: The Case of Anglo-Saxon England". in: Karl Reichl (ed.). *Medieval Oral Literature*. Berlin: De Gruyter, 2011: 121–140.
- Rauer, Christine. *Beowulf and the Dragon: Parallels and Analogues*. Suffolk: D. S. Brewer, 2000.
- Robinson, Fred C. *Beowulf and the Appositive Style*. Knoxville: The University of Tennessee Press, 1985.
- Scragg, Donald D. "The Nature of Old English Verse". in: Malcolm Godden and Michael Lapidge (eds.). *The Cambridge Companion to Old English Literature*. New York: Cambridge University Press, 2013: 50–65.
- Sorrell, Paul. "Oral Poetry and the World of *Beowulf*". *Oral Tradition*, March 1992. Journal Oral Tradition, 28–65. 10. 9. 2021.
- Toporov, Vladimir. „Badnjak”. *Delo*, knj. 26, sv. 11–12 (1980): 78–93.
- Toporov, Vladimir. „Drvo sveta”. *Savremenik*, knj. 9/10 (1986): 250–256.
- Watkins, Calvert. *How to Kill a Dragon. Aspects of Indo-European Politics*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1995.

Извори

- Fulk, R. D. et al. (eds.). *Klaeber's Beowulf and The Fight at Finnsburg*. 4th edition. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2018.
- Kovačević, Ivanka (prev.). *Beovulf. Staroengleski junački spev i odlomci junačkih pesama*. Beograd: Narodna knjiga, 1982.
- Liuzza, Roy M. (trans.). *Beowulf. Facing Page Translation*. 2nd edition. Peterborough: Broadview Press, 2013.
- Online Etymology Dictionary. "Wealh". <<https://www.etymonline.com>> 5. 12. 2024.
- Online Etymology Dictionary. "Slave". <<https://www.etymonline.com>> 5. 12. 2024.

SCOP'S ROLE AND POLITICAL ASPECTS
OF THE OLD ENGLISH EPIC *BEOWULF*

Summary

The paper is aimed at examining the role that oral poetry may have played in the constitution of a single national identity in the territory of Great Britain. Oral poetry, as a crucial ethnic background marker, may have been put to good use in the centuries which witnessed the necessity of demoting the differences among the various peoples sharing the same ground: the bellicose Germanic peoples and the indigenous Celtic tribes. Since scop's were the ones vested with the power of proclaiming someone an eligible throne contender, the importance of their poems, which preserved royal genealogies as an integral part, was great. However, the ones who were given such political primacy could have affected the creation and later on writing down of oral poetry too, so that it may have been used as a tool for the justification of their own actions. The main idea of the article is that *Beowulf* as an oral-derived Old English epic might have been used, once it was committed to parchment, as a vehicle for the propagation of the idea that all the different peoples of Great Britain share the same roots in Christianity, and that was seen as a useful means of achieving the stability of the war-ridden country.

Keywords: tradition, epic poetry, Christianity, royal genealogies, constitution of a nation.

ВИЛЕ И ВАЛКИРЕ: УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПРЕСТАВА У СТАРОНОРДИЈСКОЈ ЕДИЧКОЈ И СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ

Валкире, поданице врховног бога Одина, кога је превасходно поштовала ратничка елита, представљају мања женска божанства старонордијске и шире германске митологије. Као што проистиче из самог назива тих бића, њихов главни задатак био је да бирају најистакнутије пале ратнике са бојишта, које би потом одводиле у ратнички рај – Валхалу. Ту би се они припремали за последњу битку која ће се одиграти кад наступи смак света, такозвани Рагнарок, а валкире би их служиле медовином, што је јасан одраз ратничко-патријархалних представа. Међутим, ближе проучавање примарних извора показује да су валкире играле пресудну улогу приликом иницијације нових ратника, при чему је саставни део обреда подразумевао преношење тајних знања. Поред улоге саветнице, односно водиле, валкире су биле и дружбенице, али и невесте најугледнијих ратника, што буди јасне реминисценције на виле из српских предања. Иако су и код нас уочене и летимично поменуте сличности између ових митолошких бића, колико нам је познато, нико није темељније проучио виле и валкире у компаративном кључу, с упориштем у (старо)скандинавским изворима. Стога овај рад настоји да осветли сродност представа о тим бићима с полазиштем у митолошким и јуначким песмама *Поетске Еде*, односно у српским народним песмама и етнографској грађи о вилама.

Кључне речи: вила, валкира, старонордијска књижевност, старонордијска митологија, едичка поезија, српска народна поезија.

* bojanammaksimovic@gmail.com